KÖNYVJELZŐ
Az ÚJ SZÓ melléklete

4. évfolyam 6. szám 2005. június 23.

A könyv tekintete előtt élünk

Ha most mondjuk esszét írnék, s nem a balatonfüredi Ünnepi Könyvhét megnyitó beszédét tartanám, ezt a címet adnám írásomnak: *A könyv tekintete előtt élünk.* Hadd mondjam el, hogy miért.

Öt évvel ezelőtt, 2000-ben, Vörösmarty Mihály születésének 200. évfordulóján, a költő komor fenségű negatív utópiáinak ihletésében verset írtam a könyv vagy pontosabban a könyvkultúra haláláról. Engedjék meg, hogy e vers záró strófáját most ideidézzem:

Mint szerzetescellák tölgyajtaja,
mely mögött az egyén megszületett,
bezárul az utolsó könyvlap is,
s mi végleg a néma, személytelen
űr sivatagába kizáratunk.

Az akkori sötét, reménytelen látomásomat Vörösmarty ismert könyvvíziója mellett természetesen azok a tanulmányok, írások ihlették, amelyek a könyvcivilizáció, az ún. Guttenberg-galaxis végét jósolták s jósolják ma is, s azok a statisztikák, amelyek szerint világszerte gyorsan zsugorodik az olvasással töltött szabadidő, olvasás helyett inkább tévézünk és videofilmeket nézünk. S a sajtónak az a híre is benne van e vers textúrájában, hogy állítólag lassan visszasüllyedünk az analfabetizmusba, a gyermekeink, a mai fiatalok már a szó szoros értelmében nem vagy csak gyengén tudnak olvasni, s Magyarországon a felnőttek nyolcvan százaléka is rosszul teljesít az olvasási feladatokban.

Igen, mindez talán érvényesen benne van az idézett versben, csakhogy a vers érvényével párhuzamosan az utóbbi hónapokban, években egy másik evidencia is láttatja magát. Az elparentált könyv mintha megéledne a poraiból. Utaljunk itt csak az idei József Attila-jubileum, valamint a Költészet Napja körül kialakult versreneszánszra és a Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál sokadalmára, vagy a még mai napig is zajló Nagy Könyv mozgalomra. Az irodalom, a könyv megint tömegeket látszik mozgatni, mint a „régi szép időkben". Hol hát az igazság?

Menjünk még közelebb a tárgyunkhoz!

A Könyvnek mint egy égi Eszme megnyilatkozásának, egyfajta metafizikai Igazság letéteményesének a funkciója az Isten nietzschei halálával valóban megszűnt, de a nyomtatott betű ma – más funkcióval – újraéledni látszik. A könyv, amelyet már Vörösmarty is az *„országok rongyának"* nevez, most egyfajta kozmikus-emberi működés részeként kér szót.

Olyan mitológia, történet hordozója kíván lenni, amely az emberi jóról és rosszról szól, de nem isteni kinyilatkoztatásokat és törvényeket tartalmaz, mint az első Könyv, a Bűblosz, hanem azt fejezi ki érvényesen, hogy a benne foglalt emberi kreativitás mennyire tud visszahelyezkedni a kozmikus rendbe.

Szélsőségesen racionális és új-materialista világunkban az ember újra szomjazni kezdi a mindenséggel való szimbiózis érzését, a hitet, a spirituális élményt, a lélek újra kinyújtózik a csodák, a metafizika felé. Következésképpen rosszabbik esetben megnő az igény az olcsó és hamis ún. ezoterikus irodalom és Paulo Coelho könyvei iránt, a jobbik esetben pedig az olvasó a klasszikus értékek, *A Pál utcai fiúk*, az *Egri csillagok* (amint tudják, ezek a művek kerültek a Nagy Könyv-lista élére) és a jó költészet után nyúl, esetleg García Márquez regényeit, a mágikus realizmus műveit olvassa.

De így is, úgy is visszatalál a könyvhöz. A könyv lesz számára az az ablak, amelyen keresztül önmagán túlra lát, s ott az ember végtelen képességeinek az összegzését, s a hitet, a kutató szellemet visszaigazoló rejtélyes világtörvényt találja.

Kertész Imre írja a *Táborok maradandósága* c. esszéjében: *„Amióta Nietzschétől megtudtuk, hogy meghalt az isten, igen súlyos probléma lett, hogy... ki tartja számon az embert; magyarán szólva, hogy kinek a tekintete előtt élünk".* S az író, miután a mítoszokban megfogalmazódó törvényekről s az elbeszélés mítoszokat alakító szelleméről elmélkedik, így felel a saját kérdésére: *„...egy bizonyos értelemben és egy bizonyos síkon kizárólag az elbeszélés szelleme kedvéért élünk, ez a mindannyiunk szívében-fejében szakadatlanul formálódó szellem foglalta el isten szellemileg kitapinthatatlan helyét."*

Nincs itt helyünk Kertész Imre eszméjének következetes végiggondolására, de – a tévedés lehetőségét természetesen fenntartva s enyhe képzavarral – én magamnak így fordítom le a mondandóját: A könyv tekintete előtt élünk.

Immár megint a könyvben, a Jó Könyvben, a jó történetekben, a jó versekben, egyszóval a mai mítoszokban van összefoglalva az a világról, az emberi életről, a jóról és rosszról szóló tudás, amelynek fényénél magunkat a harmadik évezred elején is megítélhetjük és amelynek jegyében még mindig érdemes élni.

Kívánok magunknak az idei, az alapító 1927-es évtől számítva hetvenkilencedik Ünnepi Könyvhéten sok ilyen Jó Könyvet!

Tőzsér Árpád

(Elhangzott 2005. június 2-án, Balatonfüreden, az Ünnepi Könyvhét megnyitójaként.)

A HÓNAP VERSE

Állati nyelvek, állati versek...

a cinke megismerése...

abban, hogy a cinkét
megismerjük, csak egy egér
segíthet.
csak egy egér szólíthatja
meg, csak egy egér beszéli
a cinkék nyelvét.
fordítónemzet az egér, ezt tudjuk.
a cinke csak az egerek
nyelvén keresztül jut el
a világba és viszont,
a világ csak az egerek nyelvén
át juthat el a cinkékhez.
de mi lesz, ha kiirtjuk
egereinket?
csak cinterem, és semmi más.

pogácsába lehet elefántot sütni?

pogácsába lehet elefántot ültetni?
egy pogácsa, amelyből pislog kifelé
az elefánt, egy szürkegém, és egy
másik pogácsa, amelybe egy
hunyorgó vadmacskát sütött
a nagymama.
még mindig jobb, mint ha egy
szürkegémből, elefántból vagy
vadmacskából pislogna elő
az én pogácsám, válaszolja
a nagymama.
de ezt csak azért mondja,
mert a jövő héten
a rétesbe réti sast akar
sütni.

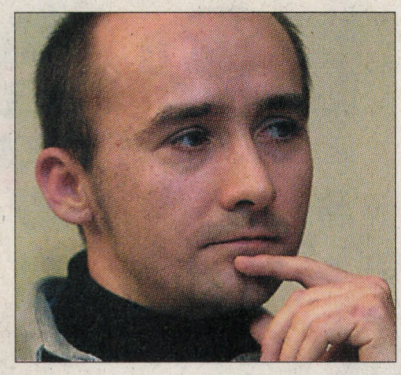

Németh Zoltán
(1970. VI. 26.)
Ipolybalog

Somogyi Tibor felvétele

Szép könyvek, csúnya fiúk

Pétör, a csaló talpig ember volt. A tej osztáskor beállt szépen a sorba, aztán kisomfordált az ajtón, szájához tartva a bögrét, hogy legalább a forró tej illatát beszívja, ha korgó gyomrába nem jut egy korty sem, legalább a melegség járja át. Mert Móra Ferenc csaló Pétöre nem azért nem itta meg a tejet, mert nem szerette. Az ingyen tejet kishúgának vitte, aki még nem volt iskolás, s akinek éppen ezért nem járt a tej. Hát ilyen csaló volt az a kisgyerek.

Ma is vannak kegyes csalások, kegyes csalók, de sokkal nagyobb számban vannak a kegyetlenek, az átverők. Még a könyvszakmában is. Izgalmasnak ígérkező regényt veszek a kezembe, de órákig vajúdom, kezdjem el, ne vágjak bele, olyan visszataszító a külleme, hogy ha nem értő ember ajánlja, meg nem veszem, el nem olvasom, a tapasztalataim azt igazolják, hogy a harsány borító alatt nem nagy érték lapul. Olyan mai, 21. századi vásári bóvli, műanyagból, villogó, csiripelő, nem az egykori – gondoljunk ismét Móra Ferenc novelláira, a bicskás, csizmás, törökmézes vásárokra, és vessük össze azokkal a tárgyakkal, amelyeket manapság búcsúfiaként sóznak rá boldog-boldogtalanra, ünnepnapon ugye senki sem mond ellent egy könyörgő gyereknek. Igaz, még mindig jobb kellemesen csalódni, szellemi értéket találni jellegtelen csomagolásban. (Olyan ez, mint amit Presser Gábor énekel, mi szerint a csúnya fiúknak is van szive...) Persze, vannak szép könyvek is. Sőt, sok szép könyvet adnak ki mostanában, művészeti és fotóalbumokat, életműsorozatokat, magyar és nem magyar tájakat magyar és nem magyar ecsettel, csábító gyerekkönyveket. Ebben a témakörben ért az egyik nagy csalódásom. Csábító cím, meglehetős rajzok. Mondák Zrínyi Miklós korából – ez a cím. Mondákat a saját gyerekeimnek is vásároltam, olvasgattam, felületesen belelapoztam a kiadványba, jó lesz, döntöttem gyorsan, határozottan, az unokám meg nagy Zrínyi-imádó, örüljön. Majd szép sorjában megveszem neki az egész sorozatot, tanulgassa lassan a történelmet. Örült is, aznap végigolvastam az egészet, Zrínyivel aludt, Zrínyivel kelt, csak az én nyelvem-szemem facsarodott ki olvasás közben. Az, hogy a szövegnek a mondához csekélyke köze sem volt, hagyján, a gyereknek még eladható, tudod, ez szövegként, sokkal szem- és ízlésfájdítóbb, hogy a szerzőnek sem a magyar nyelvhez, holott, gondolom, ez az ő édes anyanyelve (milyen lehet a viszonya más nyelvekhez, no meg mindenhez, ami nem könyv, elgondolni sem merem).

Ugorgyunk, mondta Pósalaky úr, ha elunt egy hírt. Nyilas Mihály szófogadó, jó gyerek volt, rá is tért a következő hírre. A következő hír semmivel sem vigasztalóbb. Nem szól ugyan katasztrófáról, árvízről, szállodatűzről, gyilkosságról, vonatszerencsétlenségről, mindössze annyiról, hogy a szép könyv sem fed mindig gazdag tartalmat. Ezt egy arra hivatott úriember jelentette be a rádióban, amikor arról faggatták, melyik könyvnek van esélye arra, hogy Magyarországon elnyerje a Szép könyv címet. Bármelyiknek, amelyik szép, hangzott az egyértelmű válasz. Nem kell okosodni általa, nem kell, hogy szép verseket, szép novellákat, gyönyörűséges vagy kemény, elrettentő, de pazarul megírt szöveget tartalmazzon, csak szép legyen.

Olyasmi ez, mint az a szépségverseny, amelyen a királynői koronát a szemre legtetszetősebb hölgy üres fejére biggyesztik.

Grendel Ágota

KÖNYVJELZŐ

Az Új Szó könyvekkel és olvasókkal foglalkozó melléklete

Megjelenik havonta egyszer
Készül a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériumának támogatásával

Szerkeszti: Csanda Gábor
DTP: Toronyi Péter

Levélcím: Könyvjelző, Námestie SNP 30,814 64 Bratislava 1
Villámposta: konyvjelzo@poetic.com
www.ujszo.com
A Könyvjelző legközelebb **július 21-én**, csütörtökön jelenik meg.

„Képtelen megmozdulni a húsom”

A valami valamilyen valamilye szerkezetű költői könyvcímek (*A lét elviselhetetlen könnyűsége, A perverzió méltósága, A valóság édessége)* inkább bosszantanak, mint nem. Verseskötetekhez írt utószavakon inkább bosszankodni szoktam, mint stb. A laposfilozofálás (*„az a természetes, hogy / nem értjük egymást”)* bőven belefér az irodalomba, és erős költőket (Hölderlin, Gottfried Benn) választani, sőt csüggni rajtuk, ebben, ami sok, az sok, megengedő vagyok. Élő-viruló szerzők hogy már meghaltak volna, ilyen játékokat inkább gáznak tartok, mint bármi másnak. Ahol hamvasbéláznak, onnan diszkréten eloldalgok, ha napnyugati szerző direkt keletizik nekem, szélsebesen elspriccelek. Ezek így együtt, tehát: európai férfi Indiában a helyi viszonyok (kosz, nyüzsgés, baksis) miatt fintorogva, mindhiába keresi eltűnt (megvilágosult? meghalt?) barátját, viszont a komputerét megtalálva összeállítja hátrahagyott verseit, mindez nettó fikció, utószóban nem kis ismeretterjesztői ambícióval megírva, ez bizony kemény kiképzés. Viszont ha jók a darabok, elnézem a koncepció és kompozíció nagyon/nagyot akarását. Sőt kezdem kedvelni. Mintegy magamra ismerek.

Németh Zoltán versei tetszenek. Nem nagy, inkább erős darabok, sok kis erős, kevés igazán nagy forma. *„a köd, mint egy óriás tüdő, / amely egyre nagyobb lélegzetet vesz, / nyomja befelé az ablakot, / nézem az ágyról, / ahogy egyre kisebb lesz a szobám.” (spleen)* Száraz versmondatok, egyszerű, plasztikus leírás, a téma és a motívumok sűrűn ismétlődnek, mégis képes meglepni: *„akkora a köd, hogy nem látom a kezem. / az egyik végén vagyok. állítólag / ez az erdő, ez a turistaösvény. / akár hason csúszva is, vissza / kell érnem a másik végére” (a Popradské pleso felé 3.)* Betegség, kórház, fájdalom, rettegés, halál, ebben utazik (*„látszik a tompa betegség, / a nincs jogom az élethez, / az utolsó mozdulatok.” [tükrök a Heliosban]*), ezzel morbid-tréfálkozik (*„elnézést, a leoperált mellemen ül. / bocsánat, szégyellem is magam érte. / felkelne végre egyedül? / nem. hiányzik a végbelem vége.” [aggteleki szerelem]*), oda zuhan (*„csak így ne lásson senki” [procedúra]*). Pontos idő- és mennyiség-meghatározások (*„negyven percig nézni meredten / az óra számlapját”, „csak én vonítottam 4 órán keresztül”, „700 tonna vér kering / a kórház ereiben”, „három gramm a lélek”*), precízen rögzít. Mintha operálna: mint aki magát operálja. Jó opera.

Három felvonás: Helios (a szanatórium), Roosevelt (a kórház), Varanasí (a halálváros), szakadatlan borzalom-kavargás: A szanatóriumban asztma-bál, bomló testek, gennycsatorna, mirigy, a kórházban *„éjszaka kinyitják a halottakat, hogy kimászhassanak belőlük / a halottak”*, India *„Három másodpercenként osztja / A halált”*. Halál (halnak, halsz, hulla, csont nélküli hús) és Vér (csak vér, előbuborékozó vér, véres nyögések, véres emberi massza, a félelemtől az erekbe kocsonyásodott vér, véres szájú szív, szétfröcskölt vér, véres vizelettel teli kétliteres zacskó) főszerepelnek. Minden véres, körben az ülőkék, a csempe, víz húgy és keveréke. *„A csövet a szádba rakod, / kompresszor pumpálja befelé a levegőt.”* Húgyszagú ágy. Kitekeredik a hímvessző hasítékából vérrel telt tömlő galandféreg. Grand guignol, igazi rémdráma, Puccininál nem *tudom* komolyan venni, Némethnél, mondjuk így, nem *szeretném,* mert mit szeressek azon, hogy *„magányos női öl kiharapva és elszenesedve”*. A mementót nem szeretjük. *Ez itt oszlásnak indult ölek sora, / ez pedig oszlásnak indult melleké. / Összezsúfolva búzlik minden ágy. / A nővérek óránként váltanak. /* (Gottfried Benn: *Mann und Frau gehn durch die Krebsbaracke.* Kurdi Imre ford.) Memento mori, akkor lehunyom a szemem, félrefordulok, elmegyek onnan. Mégis elolvastam: végigolvasom, és, azt hiszem, csak azután csukom be a szemem. Azért csuktam be. Kinyitják a halottakat. **Kukorelly Endre**

(Elhangzott 2005. május 25-én Pozsonyban, a Magyar Köztársaság Kulturális Intézetében, a könyv bemutatóján.)

Németh Zoltán
A haláljáték leküzdhetetlen vágya
Kalligram
Kötve, 128 old.,
15x16,2 cm
bolti ára: 180 Sk
kedvezménnyel: 160 Sk

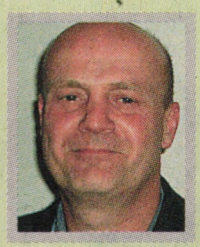

Kukorelly Endre (1951)
költő, író
Budapest

Megrendelhető még:

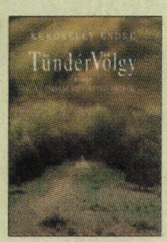

Kukorelly Endre
TündérVölgy
Kalligram
Kötve, 376 old.,
16,5x22,4 cm
bolti ár: 320 Sk
kedvezménnyel: 280 Sk

Kukorelly Endre
Samunadrág
Kalligram
Kötve, 56 old.,
15,5x21,6 cm
bolti ára: 150 Sk
kedvezménnyel: 130 Sk

Németh Zoltán (1970)
irodalomtörténész,
kritikus, költő
Ipolybalog

A játék neve halál

Rácz I. Péter (1974)
kritikus, szerkesztő
Budapest

Amikor a dedikált kötetet a kezembe nyomta, nem tudtam, hogy halott. Jó színben volt, viccelődött a társaságunkban lévő lányokkal, miközben jóízűen kortyolgatta a hűs Staroprament. Halottnak túl eleven volt, eltűntnek nyilvánvalóan nagyon is jelenlévő. Mindez csak akkor kapott jelentést, mikor visszasétáltam a két országot elválasztó/összekötő (kinek hogy tetszik) hídon egyik Komáromból a másikba, és felülve a vonatra belemerültem *A haláljáték leküzdhetetlen vágyába*.

Németh Zoltán kilenc kötete (1999-ben jelent meg az első!) közül ez a harmadik verseskötet. *A szem folyékony teste* (2000) és *A perverzió méltósága* (2002) után a szintén – „valami valamije", ráadásul a „valami valamilyen valamije" – birtokos (és jelzős) szerkezettel bíró cím elsőre modorosnak hatott, az alcím nemkülönben, de nem sokat törődtem vele, hanem rögtön a kötet végén található *Utószó*hoz lapoztam, amely persze szokás szerint utólag írt előszónak bizonyult, majd az „utolsó szó jogá"-hoz vált hasonlatossá.

Az *Utószó* tulajdonképpen egy gyászjelentés Németh Zoltánról, írója pedig egy bizonyos Stofko Tamás. Egyszóval azonnal megbecsülve éreztem magam, hogy egy posztumusz kötetet kaptam írójától, és szinte rejtőinek (ugyanakkor rejtélyesnek) gondoltam a helyzetet. Nekiálltam hát kibogozni e halálesetet.

Bár a prózai szöveg első mondata azt állítja, hogy „ennek a posztumusz kötetnek egy kicsit más a története, mint az ilyen esetekben lenni szokott", nyugodtan kijelenthetem, hogy: dehogy. A magát Stofko Tamásnak nevezett beszélő a jól ismert „talált kézirat" toposzát veti be, hogy elhitesse velünk: kézirat nem, csak szerző vész el, jelen esetben Németh Zoltán. A vázlatos beszámoló szerint Németh, miután több hetet szanatóriumban, majd kórházban töltött, hosszabb indiai tartózkodásra indult, majd hónapok múlva (mindez 2002 tavaszán és 2003 őszén történik) Benáreszben végleg nyoma vész. Stofko a feleség kérésére barátja keresésére indul, de csak a notebookját sikerül fellelnie, amely természetesen Németh verseit rejti. A kötet a – leleplezhetjük végre – fikció szerint ezeket a talált verseket tartalmazza.

A test óhatatlan romlása, a halál ott leskelődik a szavakban, a nyelvben, ha úgy tetszik...

Mindjárt gyanús volt a Stofko Tamás név, főleg hogy elsőként Talamon Alfonz és Hajtman Béla társaságában bukkan fel a szövegben. Talamon posztumusz (!) kötetének, a *Samuel Borkopf...*-nak olvasásakor maga a Talamon-monográfiát író Németh veti fel többször is a lehetőséget, miszerint nem kizárt, hogy a talamoni szövegnek létezik egy olyan értelmezői közössége, amely referenciálisan olvassa a művet, mivel ismerik a szövegben szereplő figuráknak ihletet adó valódi alakokat, egy egyetemi baráti kör tagjait. (Hajtman Béla, aki Béla von Goffaként lép színre TA könyvében, a barát halála után kevesebb invencióval, de „folytatta" a talamoni ötletet *Szivarfüstben* című könyvével.) Mindez felveti annak a lehetőségét, hogy a Stofko névvel, amely igencsak hasonlít a Talamonnál szereplő Stofek Tamás nevére, Németh egyrészt a talamoni holdudvarhoz kíván csatlakozni, másrészt önnön megsokszorozásának gesztusával teremt távolságot valós élmény és szövegélmény között, meghagyva a referenciális olvasat Talamonnál is tapasztalható hatáslehetőségét. Németh Zoltán, halálával, kilép Németh Zoltánból, hogy szövegtestbe bújva új életet kezdhessen.

Mint ahogy szokás, az *Utószó* egyszerre hárítja el az értelmezés szabadságának korlátozását, ugyanakkor teszi ezt meg maga. „Reményünk szerint ez a versek pontosabb megértését is segíti majd" – írja Stofko, de talán egy másik szinten a szerző Németh, aki valamiért – sok versíró társához hasonlóan – nem érezte elégnek a verseket önmagukban, és mankót kínál az olvasónak, azaz maga is olvasóvá válik. Lehetséges, hogy önmagában nem bízott a költő? Hogy a kompozíció nem elégséges? Erre még visszatérek. Szóval Stofko értelmez, azaz Németh Stofkóként értelmezi a verseket, a verseit, éééés... félreérti, félreértelmezi őket. Nem először fordul elő a történelemben. Mindez azonban szerzői játék az olvasóval. Tehát illik komolyan venni. Stofko laikusnak állítja be magát, ami kissé önellentmondás, hiszen a sztori szerint egy irodalmi-egyetemi társaságban ismerkedett meg a szerzővel. Irodalomtörténészi belátásoktól hajtva csoportosít, összesít, elhelyez, felhívja a figyelmet és értékel. Központi metaforaként kezeli a szerző eltűnési helyét, Benáreszt, az elmúlás, a halál városának titulálja. Felfedi Németh eddigi törekvéseit, eszerint előző verseskötetei a nyelv-játékok új lehetőségét kínálták fel, míg értekezőként radikálisan szakított a metafizikai hagyománnyal. Ezt olvasva persze arcomra ült az ironikus mosoly, amely aztán csak a kötet egyéb részeit olvasva fagyott le (de nem azért, mert kívül kerültem volna a metafizikán). Stofko gyásziratában felkínál – a „sajátján" kívül – egy másik, egy általánosabb értelmezési lehetőséget: egy indiai szájába adja a következő szavakat: „Olvastam nyugati verseket, kevés bennük a gondolat, nagy részük csak érzések és érzelmek leírása – nevetett –, amiről még egy kisisko-

lás is tudja, hogy nagyon mulandó dolog." Hogy mennyire ironikusan „önértelmezőek" a sorok, hamarosan fény derül rá.

Miután jelen írás szerzőjére (a könyv olvasójára) valóban hatást gyakorolt az *Utószó*, hiszen annyit fecsegek róla, hogy mennyire mellékes, miközben másról sem beszélek, a kötet kompozíciója kapcsán ejtsünk még róla további szavakat. A kötetet három ciklusba utalt versek alkotják: az első a *Helios* címet viseli, ami egy Csorba-tó melletti szanatórium, a második a *Roosevelt* címet, ami a besztercebányai kórház neve, a harmadik a *Varanasi* címet, ami Benáresz mai neve. A dátumokkal ellátott, az eseményeket, gondolatokat, érzéseket naplószerűen rögzítő költemények az *Utószó*ban leírt narratívához illeszkedve tolmácsolják a szerzői elképzeléseket: az ún. kórházversek az urológiai problémával küzdő alany szenvedéseit, hányattatásait a testi fájdalmak közepette követik nyomon, az ún. indiai versek a nyugati ember keletre való rácsodálkozásának tapasztalatát rögzítik, kicsit a „kelet varázsa" sablont követve, enigmatikusabb formában. Kérdés, hogy kell-e a versek és az *Utószó* egymást támogató jelenléte? Valóban segíti-e az olvasást, a befogadást, a megértést a prózai szöveg, vagy csak az önbizalom hiányának tudható be, ami egy költő esetén kizárható. Talán a három ciklus egymásutániságának ilyetén szükségességét hivatott szolgálni? Hajlok arra, hogy ez utóbbi. A magam részéről nem látom teljesen indokoltnak az ún. indiai verseknek ebben a kötetben szerepeltetését, még a test, a halál jelenlétének összekötő motívumai sem biztosítják kellőképp a szerkezeti egyensúlyt. (Balance-ből ballaszt.) Az összetartozás látszatához kellett hát a narratív koholmány – legalábbis szerintem.

Jó, hagyjuk! El tudok képzelni egy másik értelmezést, amely ennek az ellenkezőjéről győz meg. Például, hogy a kötet három ciklusa egy beavatási szertartás három fázisaként írható le, a la Apuleius *Az aranyszamár* című regényében. A *Helios* a „még nem" fázis, a *Roosevelt* az „átmeneti" fázis, a *Varanasi* pedig az immár bölccsé vált, e világ mocskától megtisztult, felszabadított ember fázisa. Azaz az „indiai verseszmény" megszületésének lehetünk tanúi. (?) No, nézzük inkább a verseket!

Ha nem is egyedi esetként, de mindenképpen az úttörők között kell említenünk Németh Zoltánt a test és a nemiség újfajta, versben való megjelenítése okán. A magyar költészet XX. és XXI. századbeli zajlása, a kurrens kulturális és társadalmi változásoktól nem függetlenül felfedezte magának Sade-ot, Lautréamont-t, Beccadellit (lásd: Csehy Zoltán) vagy közelebbről Foucault-t. Míg korábban a szerző nevével és nemével játszadoztak íróink (Weöres, Esterházy, Parti Nagy), Németh egészen belebújik a testbe, bárkiébe, bármely hozzáférési útvonalon. *A perverzió méltóságá*ban, amely kötet sajnos nem kapta meg az őt megillető figyelmet, a szexualitás, a szövegtest és a test textúrája, az élvezetek pozitúrái uralták a (vérző, nyálkás, nedves) terepet. Ám ezúttal, *A haláljáték leküzdhetetlen vágyá*ban, habár a test itt is kitüntetett helyzetben van (és véres, nyálkás és nedvedzik), jóval lankasztóbb a tematika. Nem áll föl, puha pöcs az ápolónők ápolt kezében, akik ki-be helyezik a katétert a mozdulatlanul fekvő, vért és gennyet pisáló, férfiasságát átértékelő versbeli alanynak. A kettősség híveinek engedményt téve egy pillanatra elmondható, hogy itt tényleg a lélek a test rabja: minden testi érzékelés, főleg fájdalom, de (önmagát Németh nem megtagadva) a szexuális fantáziajáték élvezete is a lélek nyomorát sarjaddza. Mindjárt vissza is vonva az előbbi gyönge engedményt, láthatóvá válik, hogy a testet lenyűgöző fájdalom az, ami a szubjektumot, jelen esetben a versek beszélőjét konstituálja, azaz nincs fájdalom nélküli beszéd. A test óhatatlan romlása, a halál ott leskelődik a szavakban, a nyelvben, ha úgy tetszik. (S ekkor új értelmet generálhat a zseniális borító – Wim Delvoye röntgenfotója –, ahol két koponya nyelvészkedik éppen.)

Persze terápiaként, az eltávolítás eszközeként is felfogható e kötet (vö. Borbély Szilárd iszonyú *Halotti pompá*jával), mindennapivá, játékká alakítja a nehezen kezelhetőt, ugyanakkor a létezés alapjává sikerül többé-kevésbé kitágítania.

Bár a szlovák szavak beépítése folytán a nyelviség is többféle módon jelen van, azt gondolom, még nem elég kiérlelt és hatásos (jellegzetes) Németh versnyelve. A költői szabadság a szabad versek kötött kötetlensége miatt adott, de nem ejt folyamatosan rabul, inkább csak kísért és kísérel. Az együttérzés az olvasói empátia függvénye lesz, kevésbé a szövegé. Tehát nem kölcsönös: nekem is fájjon az a szöveg! Németh Zoltán költészete tematikailag már régen „nyomon van", nyelvi kifejezőereje azonban még „nem ért ennek a nyomába".

Mindazonáltal a kísértés és a kísérlet megvan, és ez izgalmassá teszi az olvasást.

Végezetül: akinek halálhírét keltik, sokáig él. A műveiben mindenképp.

Rácz I. Péter

(A szöveg a www.litera.hu kritikarovatából származik. A szerző és az irodalmi portál szerkesztőjének szíves beleegyezésével.)

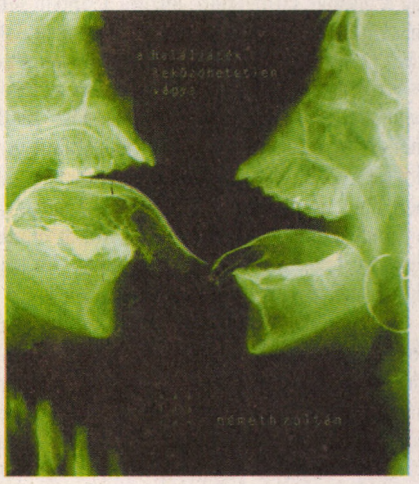

Németh Zoltán
A haláljáték leküzdhetetlen vágya
Kalligram
Kötve, 128 old.,
15x16,2 cm
bolti ára: 180 Sk
kedvezménnyel: 160 Sk

Németh Zoltán (1970)
irodalomtörténész,
kritikus, költő
Ipolybalog

Megrendelhető még:

Németh Zoltán
A bevégezhetetlen feladat
Nap Kiadó
Fűzve, 232 old.,
12,6x18,5 cm
bolti ára: 150 Sk
kedvezménnyel:
135 Sk

Németh Zoltán
A széttartás alakzatai
Kalligram
Fűzve, 416 old.,
13,5x20,5 cm
bolti ár: 240 Sk
kedvezménnyel:
210 Sk

A perverzió méltósága
Válogatta és az utószót írta
Németh Zoltán
Kalligram
Fűzve, 95 old., 12,5x20 cm
bolti ár: 150 Sk
kedvezménnyel: 139 Sk

Vallatókönyv

Az interpretátor lefekteti magát az analitikus díványra, aztán helyet foglal egy fotelben. Kérdez, meghallgatja önmagát...

Németh Zoltán (1970)
irodalomtörténész,
kritikus, költő
Ipolybalog

Képzeljünk el egy olyan világot, amelyből egyik pillanatról a másikra, máról holnapra eltűnne az összes író és költő, az összes vers, színdarab, elbeszélés és regény! Micsoda katasztrófa lenne ez a legtöbb irodalomtörténész, irodalomkritikus számára: nem maradna tárgyként a maga számára más, mint önmaga.

Úgy tűnik, Füzi László nem katasztrófaként éli meg önmagát, és most hosszú irodalomkritikusi és irodalomtörténészi munkásságának állomásaként megajándékozta magát és olvasóját egy olyan könyvvel, amelynek témája leginkább önmaga. Persze ebben a kötetben sem tagadja meg mesterségét, hiszen Németh László, József Attila, Illyés Gyula, Ilia Mihály, Vekerdi László és Esterházy Péter szintén témái ennek a könyvnek, de: a hangsúly mégis az önvizsgálatra, a vallomásra helyeződik. Vallatókönyvnek is nevezhetjük a *Maszkok, terek...* című könyvet: az interpretátor lefekteti magát az analitikus díványra, aztán helyet foglal egy fotelben. Kérdez, meghallgatja önmagát, eléggé el nem ítélhető módon jegyzetel, majd amikor páciense elhagyja a terápia helyszínét, leül az íróasztalhoz, hogy most a papírra terítse ki önmagát.

Most akkor ez árulás önmagával szemben, vagy a vágykielégítésre törekvő örömelv alapján működik? Ha az irodalomtörténészi, irodalomkritikusi pozíciót sterilnek tartjuk, és az interpretátort a „megmondóember" magasabb rendű pozíciójába képzeljük, akkor valószínűleg árulásnak tarthatjuk – Füzitől azonban semmi sem áll távolabb, mint egy ilyen pozíció belakása. Ő úgy ír kedvenc városairól, Kecskemétről és Szegedről, barátairól, társairól, hogy az irodalomtörténész, a szerkesztő, a tanár Füzi László mellett egyúttal ott találjuk a hétköznapi gondoktól gyötört és kiszolgáltatott embert is. Ebben még nem nagyon találjuk meg ugyan az örömelvet, mégis, azt hiszem, az írót az a szándék vezérelte, hogy írjon önmagának, ha mást nem, legalább egy örömkönyvet.

Miben érhető tetten ez a késztetés? Már az első esszében, a *Játék* című írásban arról ír, hogy a játék önmagáért van, míg a taktika és a stratégia manipulálja a gondolkodást. Ezt a gondolatot a kötet egészére is kiterjeszthetjük: talán olyan könyvet akart írni szerzője, amely megpróbál taktikáktól, stratégiáktól, manipulálási lehetőségektől mentesen megszólalni. Ezért utazik vissza szerzője egészen a gyerekkor teljes és zárt világába, ezért kalandozik Itália kultúrtörténeti kincsei közelébe, ezért ír a sportról, azon belül is a futballról, ezért készít leltárt irodalmár és szerkesztői pályafutásáról: ki akar lépni a manipulációk köréből, miközben tudja, hogy ez a kilépés csak önmaga számára megélhető – olvasója sosem lesz képes átélni az élmény totális intenzitását.

Innét értelmezhető a cím is: a szerző mintha azt sejtetné, hogy a maszkok mögül csak a jelen tér- és időkorlátai közül kimozdulva lehetséges a kilépés – számára ezt az élményt leginkább a terek közvetítik. Egyrészt a távoli városok: Firenze, Róma, Nápoly. Másrészt a gyermekkor terei: a focipálya, a játéktér. Harmadrészt pedig a papír tere: a könyv, a napló, a fikció.

És itt zárul önmagába minden szabadulási kísérlet: mert a szabadulás lehetősége végül mégis csak a papír és a betű foglyaként válik megtapasztalhatóvá. És itt érzem ennek a könyvnek is a mélységes szomorúságát és nosztalgiáját: az elveszített időket és tereket már sehogy másként nem birtokolhatjuk, csak az írás és olvasás végtelen tereiként.

De ha mégis a vágykielégítésre törekvő örömelv alapján működik ez az egész, akkor talán a páciens is megírhatja egyszer a pszichoanalitikus kórlapját, az irodalomtörténész pedig megpróbálja megérteni önmagát.

Németh Zoltán

Füzi László (1955)
irodalomtörténész,
kritikus, szerkesztő
Kecskemét

Megrendelhető még:

Füzi László
A Semmi közelében
Kalligram
Fűzve, 192 old.,
12x18 cm
bolti ár: 190 Sk
kedvezménnyel:
169 Sk

Füzi László
Maszkok, terek...
Kalligram
Kötve, 216 old.,
11x18,5 cm
bolti ár: 210 Sk
kedvezménnyel: 180 Sk

Grendel-vignetták

Kissé telt, derűs, már-már jovális arc. Inkább néznéd malomellenőrnek, mint írónak. De a szemei árulkodóak: kíváncsi, nyugtalanul fürkésző és kíméletlenül éles tekintet!

Soha nem hallottam panaszkodni. Ami lehet véletlen. Ám könyvei is masszívan ellenállnak annak a sérelem- és panaszkultúrának, ami a kisebbségi létben szinte kikerülhetetlen és mérhetetlenül fárasztó.

„...pedig szeretné egyszer megkóstolni az osztrigát, mert nem is magyar író az, aki nem evett még osztrigát. Így csak szlovákiai magyar író lehet világéletében, pedig ő nem szeretne egész életében szlovákiai magyar elbeszélő maradni." *(Éleslövészet)*

Krúdy Gyula, Bohumil Hrabal és Mészöly Miklós. Az ember a lehető legkényesebb ízléssel válassza meg mestereit!

Javíthatatlan közép-európai, tehát sokat tud. A könyvei viszont nem azt kérdezik, mire jó, hanem hogy mire elég ez a tudás.

Hazám, Abszurdisztán. A legpontosabb cím életünk topográfiájára.

Az a lebegő történelmi irónia, amit Grendel Lajos vezetett be az ún. kisebbségi irodalmak diskurzusába, mára elveszítette olvasóit. Kis túlzással: az áhítatosan wassalbertezők országa lettünk – akik viszont nem, azok okkal-joggal kérdezik: mire megyünk azzal a rettenetes nagy eszünkkel?! Butulunk, és ez még nem is a legrosszabb verzió, hiszen Közép-Európa most éppen felejteni akar: a szenvedés, az árulások és az örökös lúzerség történeteit kár annyit ismételgetni.

A provincia ellen nincs szívgyógyszer. „A főváros itt van, mutatott körbe, bennünk van." *(Éleslövészet)*

Egyik regényének hőse egy tömegsírt örökölt. Jó vicc, mondhatná valaki, aki nem itt élt.

„Ismeritek az abszurdban gyönyörködés tébolyát?" – kérdezte Witold Gombrowicz több mint ötven éve. Csak úgy idemásoltam ezt a mondatot, nem akarnék túl sok tanulságot kisajtolni belőle, csupán arra emlékeztetnék, hogy talán így néztünk önmagunkra meglehetősen hosszú ideig. Talán, de ez egyáltalán nem biztos, mert hát olyan kínos erre gondolni, mekkora perverz állatok voltunk, ahogyan szemléltük-elviseltük e térség abszurd mindennapjainak tébolyát. És viszonylag kevesen bolondultak bele ebbe, utólag így általtatjuk önmagunkat – mi, tébolyultak.

Szeretek Pozsonyban élni – mondta egyszer nekem azon a nyugodt és természetes hangon, amitől minden nackósnak azonnal feláll a szőr a hátán.

„Megöregedtem, ahogy a tükör mutatta, s elvesztettem a szabadság illúzióját. Vagy inkább fordítva: megöregedtem, mert elvesztettem a szabadság illúzióját." *(Szemérmes beszámoló egy álom közepéről)*

És akkor még egy szót sem szóltam a humoráról! Arról a keserű, reszelős nevetésről, ami a magyar irodalomban előtte jórészt ismeretlen hang volt. Egy vidéki fapofa, na...! Vagy inkább egy angol úr, aki tévedésből Léván nőtt föl, de ezt később jófajta, embert próbáló tévedésnek gondolta volna, ha a komcsiknak van némi ízlésük. De sajnos nem volt.

„Rövid a [...]szom!" – ismeri föl végre az igazságot a *Mátyás király New Hontban* című regény egyik főhőse, az öreg, puritán kommunista, amikor szemérmesen körülnéz a városka első szexshopjában. A könyv budapesti bemutatóján, amikor Grendel fölolvasta ezt a mondatot, kibuggyant belőle a nevetés. Sőt, hiába próbálta fegyelmezni magát, úgy röhögött, mint egy lakli kamasz. Ezt Krúdy és Hrabal ugyan elnézte volna, mert ők világéletükben imádták a malacságokat, de Mészöly Miklós bizonyára felnézett volna délutáni szendergéséből: „Szedd össze magad, Lajos! Egy férfi nem nevet a saját viccein..." Grendel elvileg nem mindig értett egyet Mészölynek e férfias tempóival, ő ennél léhábban gondolt az irodalomra, most mégis összeszedte magát, újra nekifutott a mondatnak, majd megint zavartan elpirult, mert hogy direkt kihagytam az első pirulását, mivel ez volt a jobb, ha egy érett, negyvenes könyvtárosnő látja, azonnal beleszeret, annyira édes volt!, de ott és akkor erre viszonylag kevés esély volt, így Grendel rendesen végigolvasta a jelenetet – mindössze néhányszor nyerített föl közben még. Mondom, az egésznek csak az a titka, hogy az ember lehetőleg jól válassza meg a mestereit: a többi úgyis tehetség és szerencse dolga.

Nem tartozik ide, csak kikívánkozik: Kukorelly Endre szerint a nők tekintélyes része és egyre nagyobb százaléka kifejezetten értékeli a természetesen kopaszodó férfiakat. Ez intelligencia kérdése.

Mészáros Sándor

(Elhangzott 2005. május 25-én Pozsonyban, a Magyar Köztársaság Kulturális Intézetében, a könyv bemutatóján.)

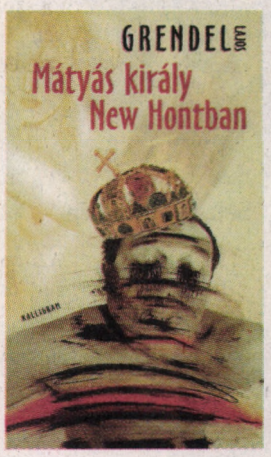

Grendel Lajos
Mátyás király New Hontban
Kalligram
Kötve, 200 old.,
12x19,2 cm
bolti ár: 230 Sk
kedvezménnyel: 200 Sk

Mészáros Sándor (1959)
szerkesztő,
irodalomkritikus
Budapest

Grendel Lajos (1948)
író
Pozsony

Megrendelhető még:

Grendel Lajos
A tények mágiája
Mészöly Miklós időskori prózája
Kalligram
Kötve, 96 old.,
12x16,5 cm
bolti ár: 160 Sk
kedvezménnyel: 149 Sk

FIGYELMÜKBE AJÁNLJUK

Cselényi László
Negyedvirágzás avagy van-e (volt-e, lesz-e) hát cseh/szlovákiai—felvidéki magyar irodalom?
Lilium Aurum

Cselényi László ismeretterjesztő sorozatának trilógiája immár tetralógiává bővült. Ez az új kötet nem kevesebbet állít, mint azt, hogy felvidéki magyar irodalom volt, van és lesz is, mi több, egyre inkább egyéni, tisztultabb arccal.

Fűzve, 176 old., 14,3x20,5 cm
bolti ára: 209 Sk **kedvezménnyel: 188 Sk**

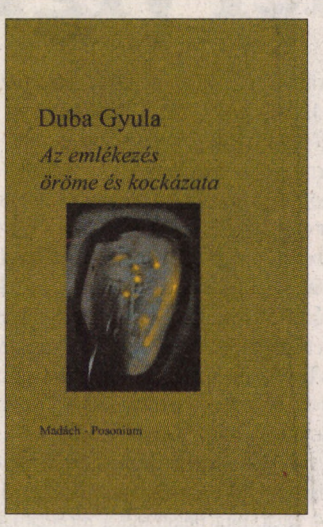

Duba Gyula
Az emlékezés öröme és kockázata
Madách-Posonium

Az elsősorban prózaíróként ismert Duba Gyula új könyve jeles szlovákiai magyar írókról szóló esszéket tartalmaz. Fábry Zoltánról, Peéry Rezsőről, Turczel Lajosról, Ozsvald Árpádról, Cselényi Lászlóról és másokról találunk itt gondolatgazdag írásokat.

Kötve, 332 old., 13x20 cm
bolti ára: 225 Sk

Gál Sándor
Írás és irodalom
AB-ART

Gál Sándor irodalommal, irodalmi élettel foglalkozó publicisztikai írásai egy embert próbáló korszak gondjait, eseményeit, változásait rögzítik nagy odafigyeléssel, drámai erővel és máig ható üzenettel. Az életműsorozat (*Gál Sándor egybegyűjtött művei*) ötödik kötete.

Kötve, 408 old., 15x21 cm
bolti ára: 360 Sk **kedvezménnyel: 320 Sk**

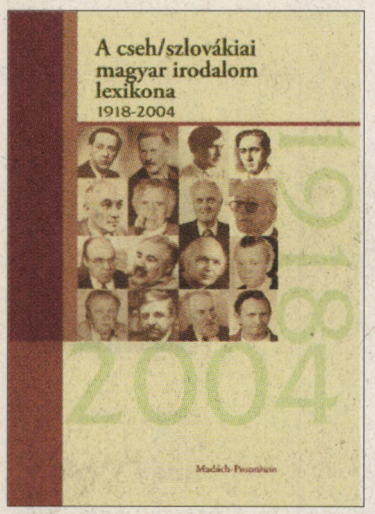

Fónod Zoltán főszerk.
A cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikona 1918—2004
Madách-Posonium

A lexikon első kiadása mintegy ezerötszáz szócikket tartalmazott, az új, átdolgozott és bővített kiadás csaknem százötvennel többet. A kiadást összeállító munkacsoport fiatal tudósokkal bővült, s modernebb, tartalmasabb, komplexebb lexikonnal lepte meg a szakmát és az érdeklődő közönséget.

Kötve, 480 old., 17x24 cm
bolti ára: 420 Sk

Lacza Tihamér
Séta egy kertben
Madách-Posonium

A kötet portrékat, tanulmányokat, irodalomkritikákat, esszéket, recenziókat, közéleti cikkeket tartalmaz, azaz a kritikus, újságíró, történész és publicista szerző által művelt valamennyi műfajt felsorakoztatja, bőséges válogatást adva így az életműből.

Kötve, 228 old., 13x20 cm
bolti ára: 160 Sk

H. Nagy Péter
Féregjáratok
Nap Kiadó

Az irodalomtörténész kritikus könyv alakban eddig meg nem jelent írásai, többségükben szövegértelmezések. A sokszínű kötet bárhol felüthető, az adott rész féregjárathoz hasonlatosan viselkedik: összeköti a téridő egyébként elérhetetlen tartományait... A *Kaleidoszkóp Könyvek* sorozat 1. darabja.

Fűzve, 168 old., 12,6x18,5 cm
bolti ára: 150 Sk **kedvezménnyel: 135 Sk**

FIGYELMÜKBE AJÁNLJUK

Hajtman Béla
„Már nyugosznak a völgyek"
AB-ART

„A csend. Az írással megtört, az önmagunkra figyelésé, a gyászé, a léleké. Akárhogy is hívom és szólongatom, én még maradok. Aki vagyok. Naplóíró. (…) Mester, köszönöm az ő hetvenegy évét..."
Kötve, 240 old., 15x21 cm
bolti ára: 220 Sk **kedvezménnyel: 200 Sk**

Kulcsár Ferenc
Bálám szamara
Lilium Aurum

R. C. esete a világgal – lehetne a verseskönyv alcíme. Mert a Bálám szamara nem más, mint R. C., azaz Kulcsár Ferenc, a kötet „főhőse". Igen, a költő új kötete erről „szól": ki is az a szegény, szerencsétlen szamár, aki 55 évvel ezelőtt meglátta a napvilágot. S mit látott, mit tapasztalt, mit érzett meg Isten szabad ege alatt.
Kötve, 120 old., 15x22,3 cm
bolti ára: 155 Sk **kedvezménnyel: 140 Sk**

Mizser Attila
Szöktetés egy zsúfolt területre
Kalligram

Egy kiteljesedni nem tudó életvilág epikai feltérképezése. A megidézett lét hétköznapjainak komorságát és hőseinek távlattalan „rész"-életeit, önmagában forgó kétségbeesését finom iróniával és bővérű humorral ellensúlyozza a szerző.
Kötve, 136 old., 11x18,5 cm
bolti ára: 190 Sk **kedvezménnyel: 170 Sk**

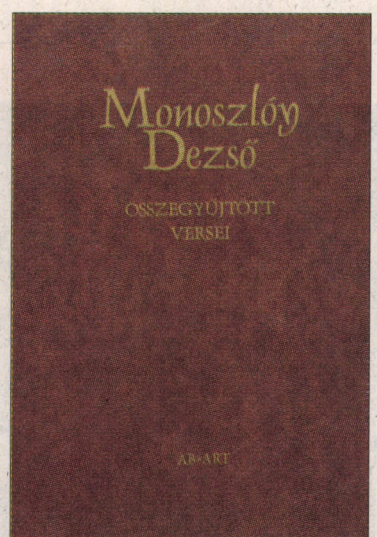

Monoszlóy Dezső
Összegyűjtött versei
AB-ART

Monoszlóy virtuózan bánik a szóval és gondolattal. Formakészsége, nyelvi szemléletessége, gondolati telítettsége mesteri, akár a lírai realizmus hagyományaihoz igazodik, akár ironikus és groteszk parabolákban fejezi ki magát.
Táblás bőrkötés, 672 old., 15x21 cm
bolti ára: 380 Sk **kedvezménnyel: 350 Sk**

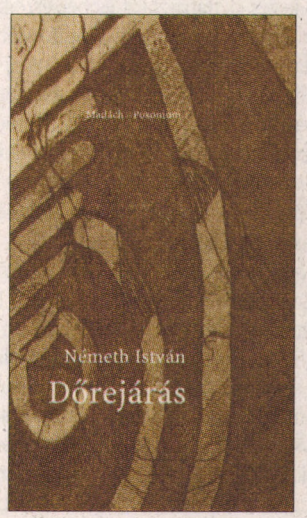

Németh István
Dőrejárás
Madách-Posonium

A kötet a szerző korai s a később írt verseinek a legjavát is tartalmazza. Ezek „szabad ötletek jegyzékének" tűnnek, de az eltelt idő tapasztalataként a költő most már beépíti képei látszólagos logikátlan áradásába a szervező epikumot és rációt is.
Kötve, 76 old., 12x20 cm
bolti ára: 75 Sk

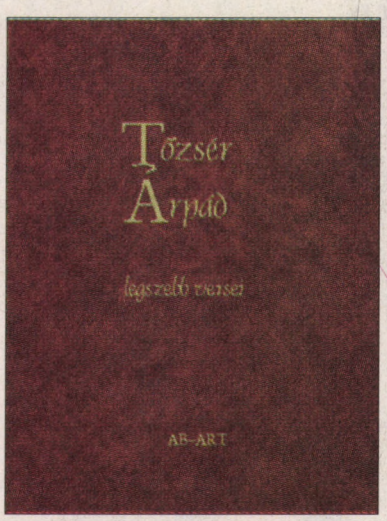

Tőzsér Árpád
Legszebb versei
AB-ART

A Kossuth-díjas Tőzsér Árpád versei koncentrikus körökbe rendeződnek, az egyszer már meghódítottból indul tovább, így teremt-teremtett folyton megújuló versvilágot. Füzi László válogatásában és tanulmányával, Takács János illusztrációival.
Táblás bőrkötés, 128 old., 14x18 cm
bolti ára: 220 Sk **kedvezménnyel: 200 Sk**

„Plafonról agyvelő...”

Vajda Barnabás (1970)
tanár, irodalomtörténész
Dunaszerdahely

Megrendelhető még:

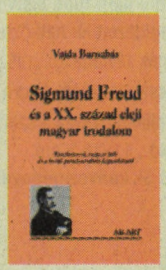

Vajda Barnabás
Sigmund Freud és a XX. század eleji magyar irodalom
AB-ART
Fűzve, 168 old.,
15x21 cm
bolti ára: 200 Sk
kedvezménnyel: 190 Sk

Barak László (1953)
költő, újságíró
Dunaszerdahely

Nézed Barakot innen: közéleti költő. Nézed Barakot onnan: botrányember. Kérdezed a költőt. Trágár szájjal felesel, játssza, amit egy költő játszhat: bármilyen szerepet. Kérdezed a botrányhőst. Szerény, szinte szégyelli, hogy föltárt valamit, ami fölött mi, a bárgyúk, szó nélkül átgyalogoltunk. Most már tudjuk, micsoda lehetőség, micsoda téma hevert az orrunk előtt.

Születhettek-e az *Ipiapacs*hoz vagy az *Igazi gengszterek*hez hasonló balladák máshol, mint egy „bűnös városban” (Koncsol László), még ha Szerdahely nem is az egyedüli hely, ahol bestiális dolgok történtek az elmúlt tizenöt évben? *Ez* a pokol minden mikrotársadalmak pokla, ahol él és hemzseg ez a szerencsétlen faktúrás generáció, amely megalázva, gerincbénán, dróttal hátrakötött kézzel végzi előbb, mint utóbb. *Retúr a pokolba* lett a kötet végleges címe, hisz *ezek*, kiknek rutin az ölés, nem születhettek máshol, csak a pokolban, de az eszme és a terror, amit képviseltek, az biztosan ott. A maffiózó életmód villanásnyi sodró képeihez ezért passzol nagyon Dante színjátékának invokációja: *„túl az emberélet útjának felén...”*, amiből nemcsak az ellenpont érezhető, hogy Dantéval ellentétben Barak véletlenül sem a bűnös emberi lélek megtisztulásának allegorikus útját járja be, hanem az az elhallgatott alakzat is, ami a *Pokol* első tercinájának folytatása: *„...egy nagy sötét erdőbe jutottam, / mivel az igazi útat nem lelém.”* Barak hősei tényleg valahol utat vesztettek. *Ezek* tényleg oda váltanak vissza jegyet, ahonnan *gyöttek*.

Nem kevés élettapasztalat és beleérző-képesség kellett hozzá, hogy a költő egy tíztagú bűnbanda lemészárlásban képes legyen megláttatni korunk meghatározó emberi-szociális dimenzióit. Kellett hozzá valami a Füst Milán-i indulati elemből, amely a lélek kovácsműhelyében a valóságélményt izzította. Durva szók is kellettek hozzá, agresszív feleselés az alvilággal, kéjes replika (*hát asszed?*), mert ugyan nem a szabadszájúság csimborasszója-e, hogy az *Igazi gengszterek* százkét szavából huszonhárom vulgáris kifejezés vagy argó? Két dolog látnivaló. Egyrészt: a vulgarizmus ebben a formában poetikai alakzat, stilisztikai szabálysértés, a normálistól való eltérés, amelyet a költői szándék avat erénnyé. Másrészt: a mindennapi nyelvben ezerszer hallott, tehát közhelyszerű káromkodások mellett a versekben meghökkentően nagy a hapax legomenonok, azaz a csak egyszer előforduló szavak és szókapcsolatok száma, pl. *„félhomályban sejlő guillotine”*, *„Ahol pénzért fenekedik az isten / Ott anyád is tolvajnak tanít”* stb. Barak trágár nyelvét a jó ízlés semmiképpen nem tolerálhatja, még akkor sem, ha a *Starter, a katona* nyolcadik sora, vagy a közvetlenül azt követő vers ötödik sora véletlenül (?) tiszta lejtésű trocheus. De ha eltűrjük az alulstilizáltságot (Tőzsér Árpád kifejezése), és van türelmünk a szavaknál magasabb egységeket befogadni, a balladisztikusan visszatérő egységekben meg az infernális fauna (*sakál, görény, buldog*) képeiben is a lírai hangnem felfokozott szubjektivitása érhető tetten.

Ez a kötet nem ujjgyakorlat. Jól olvasható, mert rövid (költők, írjatok tömören!), mintha írója megérett volna rá, hogy ne sokat, de jót. Kicsit úgy hat, mint az eleve magyarázásra született könyvdrámák, mert íme, Barak egy egész oldalas Új Szó-mélyinterjúban bontotta ki – Hizsnyai Zoltán remek kérdései alapján – a jelenség tökéletes lényegét: *„Azt hiszem, a dekadencia, az általános romlás az alapja az egésznek. Az efféle dekadenciát pedig mindig a nagy változások, a társadalmi földrengések hozzák magukkal... Ha egy ember embert öl, az abban a pillanatban egy más teremtménnyé válik. Nem lehet többé emberszámba venni.”* Bármilyen furcsa, ennek a kötetnek etikája van, sőt poetikai tanulsága, mert most derült ki, hogy ezekről a történésekről évekig csak vakogni tudtunk. Barak László kötete után beszélni tudunk róla. Mert hogy egy korábbi Barak-kötet utószavát idézzem, a *Retúr a pokolba* humanizál: emberivé teszi az embertelent. Még *ezeket* is.

Ebben a recenzióban *el kell tekintenem* az idézésétől. Vállalom, nem merek, mert szemérmes embernek gondolom magam. Barak nem az. Ő nem először ír így (lásd pl. *A manír évadja* vagy *Szálkák a szívben* című verseit). De vigyázat. Sancho Panza-Barak-Villon durvasága csak álca: nem egy ember maszkja, hanem egy nagyon sajnálatos társadalmi helyzeté. A *Retúr a pokolba* sorait szorongva és/viszont élvezettel olvasom. Egyik fülemben dobog a közmorál, másik fülembe a Sátán susog.

Vajda Barnabás

Barak László
Retúr a pokolba
Kalligram
Kötve, 64 old.,
16,4x19 cm
bolti ár: 130 Sk
kedvezménnyel: 110 Sk

Egyszerűség, cifraság nélkül

„Nincs szempontunk. Nem ismerjük a hangsúlyt. Nem vagyunk megvesztegethetők. Egyenlőségjelet teszünk minden részlet közé."
(Mészöly Miklós)

Elöljáróban néhány szót a szerzőről: N. Tóth Anikónak ez a harmadik kötete a Kalligram Kiadónál; egy tanulmánykötet (*Kísérlet megszólalásra és elnémulásra. Olvasói kalandok a 20. század magyar prózájában*) és a *Dülle és Kandika* (*Játékok iskolai színjátszóknak*) után ezúttal regénnyel jelentkezik a szerző, amelynek részletei már olvashatók voltak folyóiratokban, így a Kalligramban vagy a májusi Jelenkorban akár, de egy részletét beválogatták a Magyar Napló 2005-ös novellaantológiájába is.

Elöljáróban néhány szót Gertrude Steinről: azért (is) szeretem Gertrude Stein írásait, mert nehezen adják meg magukat. Túlságosan próbára teszi az olvasók türelmét – így fanyalgott a korabeli kritika, s csak jóval később fedezték fel annak a prózapoétikai eljárásnak a jelentőségét, amely a kompozíción belül mindegyik részletet egyenértékűvé avatja.

A könyvkatalógus állítása szerint a *Fényszilánkok* egy családregény, amely három szólamból bontakozik ki. A „családregény" meghatározás leszűkítő, viszont valóban három szólam montázsából áll össze a regény: egy kislány, egy felnőtt és egy öregasszony nézőpontja keveredik.

A regény szociográfiai hitelességét valószínűleg többen is kiemelik majd; esetleg érdemes lenne összegyűjteni, hányszor fordulnak elő a regényben olyan „tájjellegű" szavak, mint vajling, sublót, kredenc, sőt: kredencszag (kezdetnek elárulom: a kredenc nyolcszor, a sublót négyszer). Ilyen értelemben is egyenletesen erős atmoszférája van a könyvnek. De ez csak az egyik szempont.

További szempont, hogy a *Fényszilánkok* akár a krimi műfaja felől is olvasható, hiszen az egyik elbeszélő nyomoz valami után, bár az nem derül ki, hogy mi után; a nyomozás ténye mindazonáltal nyilvánvaló, „folytatnom kell a nyomozást", mondja egy helyütt az elbeszélő, és mint a *Nagyítás*ban, itt is újabb és újabb fényképek újabb és újabb részleteit veszi szemügyre; a kislány pedig többször is megjegyzi, hogy éppen detektíves filmet néznek („már megint a detektíves filmet") stb.

Több olyan mikrotörténet van a regényben, amelyekben a kés, az olló vagy a borotva játssza a főszerepet, s amely történetek ezáltal akár a detektívhistóriát is erősíthetnék, a feltételes mód azonban indokolt: ebben a regényben minden csak lebegtetve van, és végig egyfajta finom egyensúlyozás működik az idilli és a borzongató között.

„Nagyapa az almafa alatt ül a hokedlin. Fúj a szél. Pista bácsi kihörpinti a poharát, köténye zsebéből ollót vesz elő. Ahogy szoktuk, mondják. Nyikorog az olló. A hajak szomorúan röpködnek nagyapa feje körül. Pista bácsi benyúl a köténye zsebébe. Kiveszi a borotvát. Nagyapa nyakára illeszti, hátul a haj alatt. Elnyisszantja nagyapa nyakát, mint nagymama a libákét. Becsukom a szemem. Amikor kinyitom, nagyapa a hokedli mellett áll. Vörös a nyaka."

Az említett három szólam állandóan váltja egymást, ily módon fragmentumokból építkezik a regény, és ezek között a fragmentumok között nincs szelektálás: az elbeszélő (elbeszélők) kerülnek mindenfajta nyomatékot, poentírozást. „Anyám irdatlan mennyiségű – számomra leginkább jelentéktelennek minősülő – adatot rögzít és tárol. Rendszerez. Előszed, kitereget, feltár, bemutat. Idéz. Fel- és megidéz. És persze alakít, kihagy, hozzátesz, színez."

Mind a három szólam másfelől indul a titok nyomába: a nagymama végeérhetetlen, gyakori ismétlésekkel teli és központozás nélküli szóáradatát megmegszakítja egy szenvtelen, regisztráló hangnem, amely a fényképek analíziséből szeretne megtudni valamit, s szinte már Robbe-Grillet-re emlékeztető mértani stílussal lát hozzá a képek boncolásához, de minél inkább egyértelműsítené a fényképen láthatót, minél inkább lecsupaszítaná, a képek annál enigmatikusabbakká válnak. S ehhez jön a harmadik nézőpont, a kislányé, amely ezt a deskriptív, pusztán csak leírásra szorítkozó szólamot a maga redukált nyelvével és a mesék világának bevonásával nagyszerűen ellenpontozza.

Ha kreatív írás kurzust tartanék, akkor a *Fényszilánkokat* kötelező olvasmánnyá tenném: az olvasónak ugyanis szinte minden érzékszerve be van vonva, az ízlelés, a hallás, sőt még a szaglás is. Az elbeszélő pl. úgy jellemzi az anyját, mint akinek „muskátlilevél illatú pára szabadul fel a gallérja alól." Vagy: „Apám a kamraajtóban áll. Maga elé bámul. Narancsszín fények a frissen meszelt istállófalon. Reggel van, dél van, este van. Harangszó van. Apám illata: a szénа, a fa, a must illata." Éhgyomorra ráadásul nem ajánlott olvasni a *Fényszilánkok*at, mert váratlanul meleg, dagadt túrós kalácsokat találunk az asztalon, még forró mazsolákkal (de ínyenceknek ajánlható a kacsapástétom elkészítésének leírása is).

Az *Andrej Rubljov*ban van egy jelenet a film elején, amikor Kirill, a szerzetes sokáig nézi Feofan Grek ikonjait; képeket, amelyek az evilági és a túlvilági határán vannak; s csodálatát végül egyetlen mondatban foglalja össze: „Egyszerűség, cifraság nélkül."

Ugyanez érvényes N. Tóth Anikó regényére is.

Gazdag József

(Elhangzott 2005. május 25-én Pozsonyban, a Magyar Köztársaság Kulturális Intézetében, a könyv bemutatóján.)

Gazdag József (1977)
író, szerkesztő
Pozsony

N. Tóth Anikó (1967)
író, irodalomtörténész
Ipolyság

N. Tóth Anikó
Fényszilánkok
Kalligram
Kötve, 200 old.,
11x18,5 cm
bolti ára: 210 Sk
kedvezménnyel: 190 Sk

Az Etnológiai Központ Évkönyvéről

Bagin Árpád (1982)
néprajzkutató
Ógyalla

Liszka József (1956)
etnológus
Keszegfalva

A komáromi székhelyű Etnológiai Központ *Acta Ethnologica Danubiana* címen megjelenő évkönyvének újabb kötete (az összevont 5–6. szám) látott a közelmúltban napvilágot. A kiadvány nagy vonalakban követi a tőle eddig megszokott tagolást, így az érdeklődő tanulmányokat, közleményeket, könyvismertetéseket, az időszerű néprajzi eseményekről szóló beszámolókat és nekrológot talál benne. Szintén az előző kötetek tradíciójához alkalmazkodva a kiadványban szlovákiai magyar szerzők mellett magyarországi, szlovák, német néprajzkutatók munkáit is olvashatjuk. A tanulmányok többsége magyar nyelvű (elsősorban, ám nem kizárólag a nem magyar szerzők munkáinak magyarra fordításáról van szó), de akad benne német és szlovák nyelvű írás is (itt meg az eredetileg magyarul íródott dolgozatok idegen nyelvű fordításáról van szó). A nyelvi akadályokat elhárítandó a magyar nyelven megjelentetett tanulmányokhoz szlovák és német (angol) összefoglalás, a németül vagy szlovákul megjelentekhez viszont magyar nyelvű rezümé járul.

Vajda László *A mi csoportunk és az idegen csoportok* című, itt magyarul olvasható tanulmányában azt a régi nézetet cáfolja, mely szerint az egyes emberi csoportok *eredendően* önmagukba fordulóak, a másik csoporttal szemben ellenségesek lennének. Számos etnológiai, kultúrtörténeti példát sorakoztat föl érvrendszere megtámogatására. Ezekből kiderül, hogy az emberi csoportoknak a „másággal" szembeni viselkedése elsősorban kulturálisan determinált, és rendkívül ambivalens. E meghatározottságot számos külső és belső hatás erősítheti és gyengítheti is. Ezeket az erőket a szerző a centripetális és centrifugális erőkhöz hasonlítja, s ha ezek egyensúlya felborul, akkor következhet be az önazonosság teljes feladása és a környezetbe való beolvadás, vagy a szomszédokkal való háborús viszony kialakulása, amely a másik fél elnyomásához, extrém esetekben megsemmisítéséhez is vezethet. Ennek az egyensúlynak a felborulása azonban – ahogy azt Vajda hangsúlyozza – sosem spontán fejlődés eredménye, hanem mindig külső/„felső" manipuláció eredménye.

Manfred Seifert *Farsangi perec, húsvéti tojás, bor. A kereszténység hatása a közép-európai táplálkozási kultúrára* című írásában arról a három kiindulási szintről tájékoztat, amelyeket a keresztény vallás a táplálkozási szempontok tematizálása során felhasználhat: a forrásszöveg, a Biblia; a forrásszöveg magyarázatai, értelmezései; a rituális gyakorlat. Külön kitér az egyes élelmiszerek bemutatására, többek között a keresztény kultúra hathatós támogatásának köszönhetően a minőségi bor előállítására, a tojásra, amely a 16. századig a tiltott böjti táplálékok közé tartozott stb., de emellett foglalkozik még a böjt szabályozásával, az alkohol problematikájával is.

Rastislava Stoličná *A táplálkozás mint etnoidentifikációs jegy* című munkájában arra ad választ, hogy mi a szlovákok nemzeti eledele. Kultúrtörténeti beszámolóját a 14–17. század folyamán a mai Szlováki területére, a vlach kolonizációval érkezett pásztorok kultúrájával kezdi, amely jelentős hatást gyakorolt a juhtúrós galuska elterjedésére. A tanulmány kitér számos népi ételre (juhsajt, kása, levesek, különféle italok), befejező részében viszont az európai országokban viszonylag gyakori jelenségre mutat rá: az eredetileg csak egy meghatározott társadalmi réteg ételfélesége fokozatosan mint nemzeti eledel jelenik meg.

Liszka József *Differenciáltság és homogenizálódás a szlovákiai magyarok 20. századi népi kultúrájában* című dolgozata a szlovákiai magyar tájegységek kulturális különbözőségeire, valamint az elmúlt nyolc évtized alatt kimutatható egységesülési folyamatokra hívja fel a figyelmet.

Pusko Gábornak, az egyik legaktívabb szlovákiai magyar néprajzkutatónak e jelen kötetben közzétett dolgozata a *Romák és parasztok – fehérek és cigányok* (Néhány alapvetés a roma/nem roma egymás mellett élés problematikájához Tornalján az ezredforduló környékén) címet viseli. Írása a roma lakosság önmeghatározásával, az önmagáról és a kör-

Megrendelhető még:

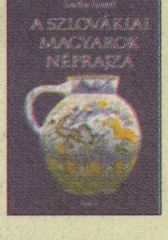

A szlovákiai magyarok néprajza
Lilium Aurum – Osiris
Kötve, 544 old.
17,5x24 cm
bolti ár: 760 Sk
kedvezménnyel: 700 Sk

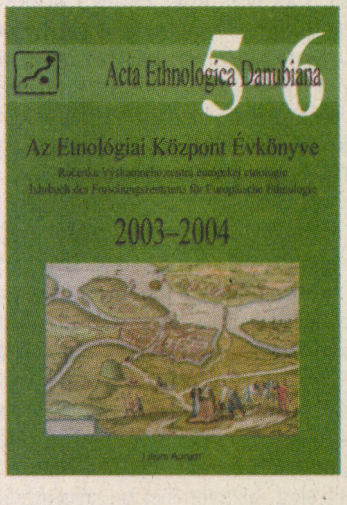

Liszka József szerk.
Az Etnológiai Központ Évkönyve 2003—2004
Fórum Kisebbségkutató Intézet—Lilium Aurum
Fűzve, 244 old.,
16,5x23,5 cm
bolti ár: 250 Sk
kedvezménnyel: 200 Sk

nyezet részéről kialakított képpel, a nem romákkal való kapcsolódásokkal foglalkozik.

L. Juhász Ilona *Fényképek a dél-szlovákiai temetők síremlékein és az út menti haláljeleken* átfogó képet nyújt a temetőkultúra olyan mozzanatáról, amellyel ilyen behatóan még nem foglalkoztak térségünkben. A fényképek a 19. század végén már megjelentek Európában a síremlékeken, fokozatos térhódításuk a 20. századra tehető. Az alapos vizsgálódás eredményeként a szerző rámutat különféle ábrázolásokra (fotómontázs), megjelenési módokra (porcelánfoglalatos), az új tendenciákra (maratásos, v. szitanyomatásos művelet). Nem csak a temetőkben vizsgálódik, hanem az út menti haláljeleken elhelyezett fényképeket is elemzi. Vallási megközelítéséből is érdekes adatokat kaphatunk a zsidók és a Jehova tanúit illetően, akikre a fényképes ábrázolás nem jellemző. A tanulmányhoz csatoltan gazdag fényképanyagot tesz közzé a szerző, amelyek nagyban segíthetik a vizuális antropológusok családi szokásokkal, azon belül a halotti kultusszal foglalkozók munkásságát is.

A Kisemlékkutatók Nemzetközi Konferenciáján elhangzott előadások dolgozatok formájában megjelent változatai az *Évkönyvben* német nyelven jelentek meg, magyar és szlovák nyelvű összefoglalóval. Perger Gyula *A kisemlékkutatás történeti forrásai* című munkájában egy átfogóbb elemzésre hívja fel a szakemberek figyelmét, tehát a források szerepére, az egyházi levéltári anyagokra, a szakrális kisemlékekre vonatkozó legfontosabb történeti adatokra, az egyház-látogatási jegyzőkönyvekre, de a plébániai krónikákra, évkönyvekre is, amelyek már Győr megyében jól feldolgozottak, vagy feldolgozásra várnak. Székely Zoltán *Középkori képoszlopok Győrött* című beszámolójában a késő középkori képoszlopok megjelenése kapcsán egy új aspektusból vizsgálódik, mégpedig a korabeli térképeket, metszeteket veszi számba, majd ezeket összeveti az oklevélben talált adattal. Érdekes tehát, hogy a török háborúk a képoszlopokat ugyan elsöpörték, de ezek emléke a fent nevezett forrásokban jelen van. Szilágyi István szombathelyi nyugalmazott főépítész több évtizedes kálváriakutató munkássága egy közép-európai archívum létrehozását eredményezte, amely lefedi az Osztrák–Magyar Monarchia területét. Előadása elsősorban arról az olasz, piemonti kezdeményezésről szólt, mely egy 2001-ben kiadott könyvet és kiegészítő térképet eredményezett, amely – európai kutatók összefogásával – Európa kálváriáit veszi számba. A kötet hátralevő részében gazdag, csaknem száz ismertetést tartalmazó recenzióanyagot olvashatunk, ez térségünkön kívül elsősorban a német nyelvterületet, magyarországi, romániai, továbbá szlovák és cseh kiadványok szemléjét tartalmazza, elsősorban L. Juhász Ilona és Liszka József tollából. Ezen kívül két könyvbemutatón elhangzott előadást (Walter Hartinger és Verebélyi Kincső tolmácsolásában) és több konferenciabeszámolót olvashatunk, amelyek a szakrális néprajz tárgykörét – ahogyan az a kutatási prioritások között is szerepel – érintik, elsősorban a kisemlékkutatás területét, de egyéb, a szlovákiai magyar tudományosságot érintő megmozdulásokba is betekintést nyújtanak.

Bagin Árpád

FIGYELMÜKBE AJÁNLJUK

Csáky Károly
Hagyományőrző és változó települések
KT Könyv- és Lapkiadó
Kötve, 304 old., 15,7x21,5 cm
bolti ára: 370 Sk

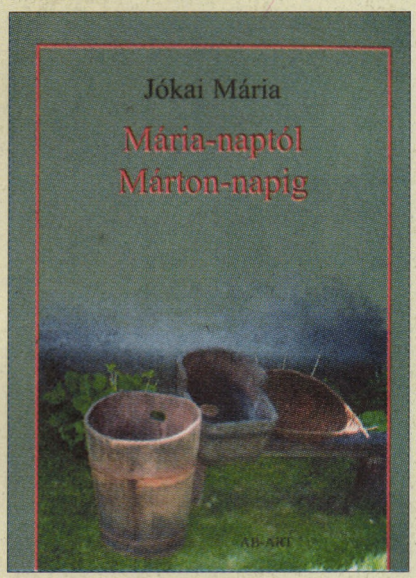

Jókai Mária
Mária-naptól Márton-napig
AB-ART
Fűzve, 136 old.,
15x21 cm
bolti ár: 200 Sk

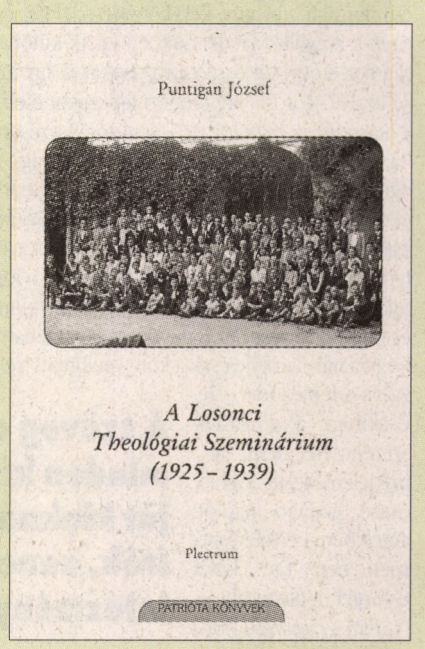

Puntigán József
A Losonci Theológiai Szeminárium
(1925—1939)
Plectrum
Fűzve, 186 old., 14,5x21 cm
bolti ára: 300 Sk
kedvezménnyel: 250 Sk

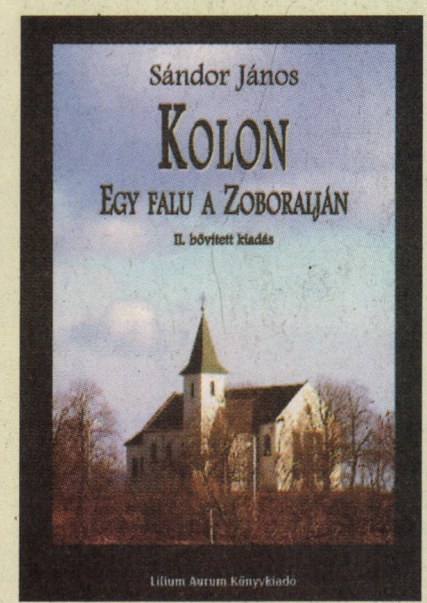

Sándor János
Kolon
Egy falu a Zoboralján
Lilium Aurum
Fűzve, 168 old., 14,4x20,6 cm
bolti ár: 200 Sk
kedvezménnyel: 180 Sk

Borból-vízből mértékkel

Csanda Gábor (1963)
szerkesztő
Pozsony

A könyvismertetés, lévén hogy – szándékai szerint legalábbis – rövid és élvezetes műfaj, alighanem akkor tesz leginkább eleget vállalt feladatának, ha a lehetséges olvasatokra irányítja a figyelmet, s emellett igyekszik is ezekre az olvasatokra példákat felhozni a szövegből. Ez az írás tehát a fenti két szempontot szeretné érvényesíteni, abban bízva, hogy a vállalkozás nem vall kudarcot.

E helyt célszerűnek látszik ideiktatni a könyvből vett első idézetet, mely a szerzőség, az aláírás, egyben a név mint védjegy illusztrációja is: „november 20. / A szokásos író-olvasó a könyvtárban. Dobos László Hólepedő című könyvéről beszélt. Meg a körülményekről, melyek íratták vele a könyvet, s melyekben él. 68 után kizárták a pártból, azóta eldugva a Madách Kiadó műszaki osztályán dolgozik. / A könyve azért megjelent. Van, akinek nem jelenhetik meg semmije. Ő volt az első író, aki nem szólt egy szót sem, miután elmondtam versem, s felolvastam a könyvéből, s aki név nélkül dedikált, tulajdonképpen csak autogramot adott. Pontosabban, beleírta a nevét a könyvembe, így most olyan, mintha az ő tulajdona volna." (II., 165–166.)

S ezzel máris eljutottunk a szokásos megelőző mentegetőzéshez, ahhoz, hogy miért nincs könnyű helyzetben a könyvismertető. Van egy könyv (persze, két könyv van: a *Lilla naplója* című munka ugyanis két kötetben jelent meg; ezek a könyvek az alcímükben jelzik különállóságukat s egyben összetartozásukat is: így az első az 1977-től 1979-ig terjedő időszakot öleli fel, a második az 1979-től 1981-ig tartót, összesen tehát négy évet), szóval, van két könyv, vagy van egy ikerkönyv, melynek a címoldala nem árulja el a szerző nevét. Az életrajzi szerző kilétéről csak az előzékoldalak egyike tájékoztat, az, amelyik Cs. Liszka Györgyit tünteti fel a szerzői jogok tulajdonosaként. A hatás kedvéért könnyelműen és nagyon félrevezetően úgy is fogalmazhatnék, hogy a mű szerzője csak a könyvet kinyitva és olvasva lepleződik le. Csakhogy a címlapok szerencsére nem ügynökjelentéseket fognak össze, hanem naplót, amelyben értelemszerűen nem Cs. Liszka Györgyi lepleződik le, hanem a címszereplővé emelt naplóíró, Lilla. (S még ez is felületes, hiszen az egyedüli, aki lelepleződhet, az én vagyok, az olvasó.) A szöveg mindenesetre nem hagy kétséget afelől, hogy a gimnazista Györfy Lilla naplójában a hitelesség különösen fontos szerepet játszik: „De azt a választ, amit erre kaptam, úgysem hiszi el senki. Tudom, ha egyszer, halálom után ezt a naplót valakik megtalálják, azt gondolják majd, volt fantáziája a lánynak." (II., 88.)

A szöveg a hitelesítés minden kínálkozó formáját kiaknázza: ismert írók, zenekarok és intézmények nevével...

Györfy Lilla persze elsősorban abban érdekelt, hogy szövegét ne fantáziája játékának s ne fikcióként, hanem valóságként kezelje az olvasója, s mivel ő maga áll mindennek a középpontjában, olvasóként is elsősorban önmagát képzeli-tételezi. Naplóírása így őszinte vallomásnak tartható, melyben a valóságra való rácsodálkozás naivitása elválaszthatatlanul összefonódik egy önérzetes hang fesztelen előadásmódjával. A keresetlenség és a tudatosság azonban nem oltják ki egymást ebben az előadásmódban, ellenkezőleg, ha gyakran ironikusan is, de egymás felerősítői, s együttesen a szöveg élményszerűségének forrásai. Kiváltképp azokban az esetekben, melyekben a szenvtelen modorú előadás ártatlansága már-már parodisztikus hatású: „És akkor hirtelen hozzám hajolt és megcsókolt. Nem is tudom, hogyan történhetett meg. / Rendesen megcsókolt. / Talán az éles hosszú tőrtől való félelemben nem figyeltem kellőképp a helyzetre. Így aztán életemben először meg lettem csókolva. És engem, a csehszlovákiai magyarság sorsáért aggódó emberjogi harcost egy szlovák fiú tudott legyőzni." (II., 22.)

Lilla naplójának szövege a hitelesítés minden kínálkozó formáját kiaknázza – ismert írók, zenekarok és intézmények neve, könyv-, lap- és verscímek, a város és a közös, szlovák–magyar igazgatóság alá tartozó gimnázium épületének topográfiája stb., stb. mind ennek a kellékei. Anélkül persze, hogy erre különösebben törekednie kellene, hiszen a napló műfaja, realista elbeszélésmódja, időrendi tagoltsága eleve felkínál egy referenciális olvasatot is, mely az olvasót az olvasottak akár szó szerinti értelmezésére is késztetheti, pusztán a naplóban valósnak látszó események vagy tényként kezelhető közlések meg a szigorú időrend révén. Mindenesetre a könyv zsinórban kínálja az olyan a szövegrészeket, melyek az olvasó ilyen irányú kíváncsiságának is eleget tesznek, mint ahogy elvitathatatlan ezeknek a korfelidéző és hangulatfestő szerepe is. Kiváltképp az irodalom és a művelődés területére vonatkozóké, melyek a kisebbségi lét, a kétnyelvű közeg és a normalizáció időszakának hátterével valóban képesek megidézni egy jól ismert, sajátosan provinciális magyar közeget és légkört, sőt már-már közérzetet: „Kilencedikén, szombaton reggel már a koraival utaztunk (a bátyám, sógornőm és én), hogy elérjük az öt negyvenkor Kassa felé induló buszt. Szepsin szálltunk le róla, onnan gyalogoltunk be a faluba, Somodiba. A tábor viszont jócskán félreesett a falutól, oda végül is egy ekhós szekéren jutottunk ki, a kassai Pince Színpad szekerén, rém romantikus. (...) Az első ember, akibe botlottunk, a Dusza Pista volt, rögtön kicipelt bennünket valami veterán partizán előadására, merthogy az államszervek figyel-

mének elterelésére kellett ez, de nem terel el semmit, ha nem lesz nézője. Rettenetes volt, csak arra emlékszem, semmi másra. (...) A szegény partizánt leszámítva jó volt a tábor, a legjobban a Szép szó irodalmi színpadának előadása tetszett, Gágyor Péter rendezte, és elsők lettek vele a Jókai Napokon. Hát nem is csodálom." (II., 151–153.)

A kor és a hely szellemének érzékeltetésére persze nem feltétlen szükséges a teljes ólomkatonagyűjtemény felsorakoztatása, és a harctérnél jóval szűkebb terület is megteszi. A hetvenes évek végének abszurd báját nyelvileg adja vissza a következő másfél mondat: „október 14. / Megint kommunista szombat! A keddi órarend szerint tanultunk..." (I., 123.)

Van azonban a műnek egy ellentétes irányú olvasata is, amely a hitelesség elbizonytalanításában érdekelt.

Van azonban a műnek egy a naplóíró Lilláéval szembeni, azzal ellentétes irányú olvasata is, amely éppenséggel a hitelesség elbizonytalanításában, a külső valóságmegfeleltetések és referenciaelemek felszámolásában érdekelt, egyáltalán abban, hogy eltörölje a határt valóság és képzelet között. Ennek a fikciós játéknak az első, szembetűnő jele a szerzői név már említett hiánya a könyvek fedéllapján. Az életrajzi szerző eltüntetése nemcsak a könyv címének kiemelését, hangsúlyosabbá tételét eredményezi, hanem előrejelzi az életrajzinak, a visszakereshetőnek az eltűnését is. Míg Lilla minden figyelmet magának követel, magára von és irányít, ennek a fiktív szerzőnek, aki a szövegben képződik meg, éppen ellenkezőleg az a célja, hogy a szövegre mint nyelvi képződményre, mint irodalomra és játékra terelje a figyelmet. Míg Lilla az őszinteség gyűjtőfogalom alá sorolható, etikainak minősíthető kategórián belül mozog, a Cs. Liszka Györgyi teremtette elbeszélői szituációban az irodalmiszöveg-jelleg mint esztétikai írja felül a szerzői nevet.

E fikció-vonal másik feltűnő jegye a tulajdonképpeni naplórészek elé iktatott figyelmeztetés: „Az itt olvasható események, szereplők mind a képzelet szülöttei. A valósággal való bárminemű vélt azonosság vagy hasonlatosság a véletlen műve. A kiadó." Ez az egyébként szabványszövegnek minősíthető formula azon kívül, amire szolgálni szokott (tehát hogy elejét vegye mindennemű azonosításnak, ráismerésnek – és a szerző beperelésének), arra is felhívja az olvasó figyelmét, hogy pontosan most készül átlépni a képzelet tartományának határát.

A poétikai funkciót erősítik rendre a minden évszámhoz tartozó versidézetek is, összesen hat fejezetnyitó helyen, valamennyi Kosztolányitól. Az első kettő a *Mák* című kötet *Akarsz-e játszani* c. versének soraiból áll össze, a következő idézet A bús férfi panaszaiból származik (a *Beírtak engem mindenféle Könyvbe* c. versből), a második kötet három Kosztolányi-mottója *A szegény kisgyermek panaszai*ból való, konkrétan az első kettő *A játék* című versből, míg a sorrendben utolsó *A rút varangyot véresen megöltük* kezdetűből. E versrészleteknek a kötetekben önmagukban véve is kiemelt és kitüntetett szerep tulajdonítható, hiszen a lehető legelitebb szépirodalmat képviselik, ezenfelül azonban magával az irodalommal oltják be a törzsszöveget, az olvasót pedig bevonják az alkotás, a teremtés, a játék, a szórakoztatás örömébe. Annak gyanúját, hogy a napló a maga egészségesen valószerű felszíne alatt valójában a nyelv játéka által fertőzött, már a naplófolyamot kezdő sorok is elhintik: „Vettem ezt a jó formájú kis füzetet. Először arra gondoltam, hogy mottókat írok majd bele, de aztán elvetettem az ötletet, hiszen annyi mottós könyvem van már, s a legutóbbi sem telt még be." (I., 7.) Ki tudja, vajon nem mégis „mottós könyvet" olvasunk-e. Mindenesetre nem zárható ki, hogy a *Lilla naplója* is olyan könyv, melynek lapjain nemcsak az a szöveg látszik és válhat olvashatóvá, amelyet közvetlenül arra az oldalra írtak, hanem az előző oldalakról áttűnő írás nyoma is.

Ezt a feltevést erősítheti a második kötet végén az a rész is, mely felsorolja az érettségi írásbeli témákat (irodalomból, mind a magyarokat, mind a szlovákokat) – az idézetként funkcionáló tételek akár mottónak is tarthatók, és úgyszintén a játékot, a szórakoztatást és a valóságtól való idegenkedést példázzák, különösen ha figyelembe vesszük közhelyszerűségüket és mesterkéletlen idiotizmusukat: „1. Előttetek az élet, ne feledjétek, hogy ezután a ti munkátok eredményétől függ népünk jóléte és hazánk további felvirágzása (Elmélkedés az ifjúság küldetéséről a fejlett szocialista társadalomban); 2. Minél gazdagabb az ember tudása, a kulturális színvonala, közösségi aktivitása és a mindennapi alkotó munkája, annál biztosabban jut előbbre az életben (Felszólalás a SZISZ-gyűlésen az érettségi előtt); 3. A CSKP forradalmi útjának ábrázolása a hazai irodalmunkban (Fejtegetés)" (II., 187–188.)

Kétségtelen, hogy ha a Kosztolányi-idézeteket az írásbeliség magas szintjébe soroljuk, emezek az alacsonyba tartoznak. Funkciójuk azonban ugyanaz: általuk, a szövegben elfoglalt helyükön keresztül egy másik szövegkörnyezetre nyílik kilátás. Hogy milyen kilátásra számíthatunk, az az illető szövegrész milyenségétől függ. Jól szemléltethető ez a Lilla naplóját nyitó idézeten, mely „A játszótársam, mondd, akarsz-e lenni" kezdetű Kosztolányi-versnek ezzel a részletével szólítja meg az olvasóját: „Akarsz-e együtt a sötétbe menni, / Gyerekszívvel fontosnak látszani, / Nagykomolyan az asztalfőre ülni, / Borból-vízből mértékkel tölteni, / Gyöngyöt dobálni, semminek örülni, / Sóhajtva rossz ruhákat ölteni?" (I., 7.) E sorokat – noha nincsenek idézőjelek közé fogva s Kosztolányi neve sincs alattuk feltüntetve – az olvasók egy része szépirodalomként azonosítja, a kezdősort megszólításnak érzi, az olvasást játékba invitálásnak, együttjátszásnak. S ha egy könyvismertetésnek tulajdonítható vállalt céljain kívül egyéb feladat is, akkor legyen ez úgyszintén az olvasás játékába szóló invitálás.

Csanda Gábor

(Elhangzott 2005. április 28-án Érsekújvárott, a Lavazza Kávéházban, a könyv bemutatóján.)

Cs. Liszka Györgyi (1963)
szerkesztő
Pozsony

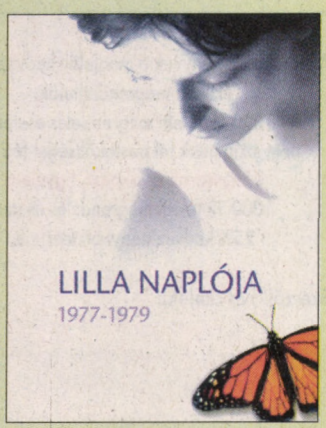

Cs. Liszka Györgyi
Lilla naplója
Nap Kiadó
Fűzve, 240 és 216 old.,
11x15 cm
bolti ár: 180 Sk
kedvezménnyel: 160 Sk

NYERTESEINK

Májusi feladványunkra harminchárom helyes megfejtés érkezett. Mindazok, akik a Vajúdó parasztvilág és az Ivnak a csukák szerzőjeként a napokban jubiláló Duba Gyulát tüntették fel, bekerültek a sorsolásba.

A feladvány beküldőjének, **Méry Júliának** Janiga József színes albumját küldjük (a Nap Kiadó ajándéka). Mizser Attila Szöktetés egy zsúfolt területre c. regényét **Vámos László** királyhelmeci olvasónk nyerte (a Kalligram ajándéka). **Rácz Anna** madari olvasónk Grendel Lajos legújabb regényét (Mátyás király New Hontban; a Kalligram ajándéka) nyerte. Lovas Ildikó Kijárat az Adriára. James Bond Bácskában c. regényét (a Kalligram ajándéka) **Csámpa Szabina** vásárúti olvasónk nyerte.

Vigaszdíjak: **Ölvecky Edit** padányi, **Nagy Rozália** gútai és **Száz Éva** peredi kedves olvasónknak Bödők Zsigmond legújabb kötetét (Magyar feltalálók a távközlés történetében; a Nap Kiadó ajándéka) küldjük.

Mindenkinek gratulálunk, jó olvasást kívánva.

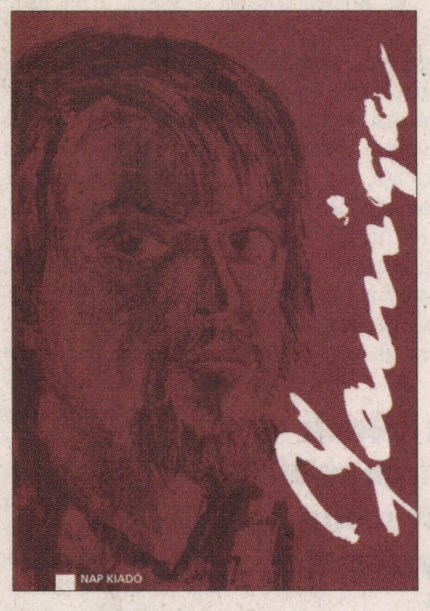

Pogány Gábor—Bodnár Gyula
Janiga
Nap Kiadó
Fűzve, 80 old., 21x29,6 cm
bolti ár: 390 Sk **kedvezménnyel: 350 Sk**

Mizser Attila
Szöktetés
egy zsúfolt területre
Kalligram
Kötve, 136 old.,
11x18,5 cm
bolti ára: 190 Sk
kedvezménnyel: 170 Sk

Grendel Lajos
Mátyás király
New Hontban
Kalligram
Kötve, 200 old.,
12x19,5 cm
bolti ár: 230 Sk
kedvezménnyel: 200 Sk

Lovas Ildikó
Kijárat az Adriára
Kalligram
Kötve, 288 old.,
11x18,5 cm
bolti ára: 240 Sk
kedvezménnyel: 215 Sk

Bödők Zsigmond
Magyar feltalálók a távközlés történetében
Nap Kiadó
Fűzve, 132 old.,
14,8x21 cm
bolti ára: 130 Sk
kedvezménnyel: 110 Sk

A bemutatott könyvek a megjelölt kedvezményes árukon megrendelhetők.
1000 Sk feletti megrendelés esetén nem számítunk fel postaköltséget (65 Sk).
Könyvtárak és iskolák, figyelem!
1000 Sk feletti megrendelés esetén 25% kedvezményt biztosítunk.

Szerző(k) és cím(ek):

.....

.....

.....

.....

.....

A megrendelő neve:

Lakhely, utcanév, ház- és irányítószám:

Telefon:

Postacímünk:
Vydavateľstvo Kalligram, s. r. o.
Staromestská 6/D
P. O. Box 223 810 00
Bratislava 1
Tel./Fax: 00421-2-544 15 028
e-mail: distribucia@kalligram.sk

TETSZÉSI INDEX

Az olvasói szavazatokból összeállított sikerlista (májusi könyvek)

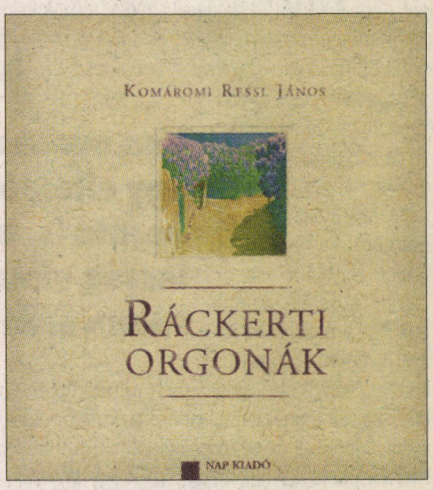

Komáromi Ressl János
Ráckerti orgonák
Nap Kiadó
Fűzve, 376 old.,
16x18,5 cm
bolti ára: 350 Sk
kedvezménnyel: 310 Sk

1. **Komáromi Ressl János: Ráckerti orgonák**
2. **M. Csepécz Szilvia: Kicsi, kisebb, legkisebb**
3. **Krúdy Gyula: Összegyűjtött művei 1.**
4. **Fónod Zoltán főszerk.: A cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikona 1918–2004**
5. **Bödők Zsigmond: Magyar feltalálók a távközlés történetében**
6. **Ipolyi Arnold: Besztercebányai egyházi műemlékek**
7. **Ipolyi Arnold: Besztercebánya városa műveltségtörténeti vázlata**
8. **N. Tóth Anikó: Fényszilánkok**
9. **Barak László: Retúr a pokolba**
10. **Nagy Zoltán: A Felvidék fürdőinek lexikona**

A legjobb tíz könyvre szavazók közül sorsolással könyvet nyert: **Gáspár Krisztina** Ipolyságról (nyereménye: Kmeczkó Mihály Köztes házában c. regénye; a Lilium Aurum ajándéka), **Lévai Józsefné** izsai olvasónk (nyereménye: Komáromi Ressl János Ráckerti orgonák c. regénye; a Nap Kiadó ajándéka) és a csicsói **Szép János** (nyereménye: Dušan Šimko Kassai maraton c. novelláskötete; a Kalligram ajándéka).

Továbbra is várjuk ötleteiket, véleményüket, slágerlistáikat. Júliusi levélíróink között értékes könyveket sorsolunk ki!